

Б

БААДЕР Андреас (Baader; 06.05.1943–18.10.1977) – нім. терорист, засновник і один із керівників «*Фракції Червоної армії*» (скор. з нім. – РАФ). Працював журналістом. Навесні 1968 разом із Гудрон Енслін, Торвальдом Пролем і Горстом Зейнленом організував підпал у двох універмагах Франкфурта-на-Майні. 03.04.1968 заарештований. Через 14 місяців достроково вийшов на свободу. Виїхав до Франції, де заснував першу групу РАФ. Після повернення до ФРН зробив спробу викрасти зброю з військ. бази армії США, але у квітні 1970 був затриманий поліцією. За допомогою журналістки *У. Майнгоф* (згодом стала його дружиною) втік із в'язниці. 1970 протягом чотирьох місяців проходив військовий та диверсійний вишкіл у навч. таборі ОВП на Бл. Сході. Затриманий поліцією 01.06.1972, постав перед судом за звинуваченнями в організації 5 вбивств, а також низки вибухів і пограбувань. У в'язниці продовжував керувати РАФ, передаючи на волю свої розпорядження через адвокатів. Згідно з офіц. версією, Б. вчинив самогубство, дізнавшись про невдалу спробу його прибічників влаштувати обмін пасажирів захопленого літака «Люфтганзи» на ув'язнених бойовиків РАФ.

А. Козицький (Львів).

БААС – панарабське сусп.-політ. угруповання, яке у своїй ідеології та діяльності поєднує араб. націоналізм і соціалістичні ідеї. Повна назва – Партія араб. соціалістичного відродження (al-BAAS). Засноване 1943 у Дамаску за ініціативою Мішеля Афляка (1910–89). Висунуло гасло створення єдиної араб. держави на засадах «єдності, свободи і соціалізму». У своїй діяльності БААС використовував антиімперіалістичні гасла. Джерелом своєї ідеологічної доктрини БААС завжди вважав іслам, однак висловлювалися за світський характер держави. У 1950–60-х роках баасисти здобули сильні позиції в Єгипті, Сирії, Іраку, Алжирі, Лівії, Лівані, Йорданії та ін. араб. державах. БААС виступав за політ. єдність араб. держав, тому вітав об'єднання Єгипту і Сирії в єдину Об'єднану Арабську Республіку (1958–61). БААС – правляча партія у Сирії, 1968–2003 – в Іраку. Незважаючи на декларовані панараб. єдності, між окремими нац. частинами БААС існували серйозні протиріччя (зокрема, між сирійською і арабською гілками), виявом чого стала підтримка Сирією Ірану в

Іраксько-іранській війні 1980–88 і виступ цієї країни проти Іраку в війні у Перській затоці 1991. Після окупації Іраку міжнар. силами діяльність БААС у цій країні заборонена.

БАБЕЛЬ Ісаак Еммануїлович (13.04.1894–27.01.1940) – рос. письменник. Н. в Одесі. Від 15 років писав оповідання франц. мовою. Перше оповідання «Старий Шлейме» опубл. 1913. Переїхав у Петербург, де опублікував кілька оп. у ж-лі «Летопись» і цикл нарисів під рубрикою «Щоденник» у газеті «Новая жизнь». 1917 за порадою М. Горького перервав заняття літ.-рою і до 1924 змінив багато професій: був співробітником Наркомпросу, службовцем типографії, репортером та ін. 1920 Б. повернувся до Одеси. Працював у видавництві, опублікував оповідання про світову війну під назвою «На полі честі» (за мотивами франц. письменника Г. Відалія), служив кореспондентом «Південь-РОСТА» (писав під псевд. К. Лютов), співробітником політвідділу 1-ої кінної армії Будьонного під час Рад.-польс. війни 1920. Від 1921 почав публікувати «Одеські оповідання», а з 1923 – новели з циклу «Кінармія». 1924 Б. переїхав до Москви. Завершив цикл «Одеських оповідань», продовжував друкувати «конармійські» новели. У виведених ним літ. образах Б. вбачав поєднання людяності та жорстокості, аскетизму й сексуальності, революційності та анархізму. 1926 окремими книгами вийшли «Кінармія» і п'єса «Захід сонця», кіносценарій «Блукаючі зірки». 1927–28 жив у Франції, Бельгії, Італії. Написав п'єсу «Марія», кіносценарії «Дума про Опанаса» і «Азеф». Разом із С. Ейзенштейном працював над сценарієм фільму «Бежин луг», у Києві разом із О. Довженком над сценарієм «Як гартувалася сталь», написав кіносценарій за повістю М. Горького «Мої університети». 15.05.1939 Б. був заарештований і засуджений до розстрілу. У своїй творчості Б. прагнув до лаконізму й точності, поєднував в образах своїх персонажів, у сюжетних колізіях і описах величезний темперамент із внутрішньою безпристрасністю. Деякі критики називали Б. «співцем бандитизму», абсолютно ігноруючи при цьому поезику його творів. Як і Ф. Достоевський, Б. вірив, що краса врятує світ, і насправді намагався здійснити цей порятунок.

О. Бешкарева (Львів).

БАГАТОПАРТІЙНІСТЬ – наявність у суспільстві низки політичних партій (більш ніж однієї), взаємини між якими базуються на реальній конкуренції за владу. Б. – форма суспільного управління, вироблена людською цивілізацією, при якій боротьба декількох політичних партій за владу виступає як механізм використання розходжень інтересів для суспільного прогресу. Б. – ефективний засіб виявлення різних підходів та інтересів, способів їх гармонізації. За допомогою Б. інтереси та здібності людей, взяті в їх орга-

нічний єдності та в боротьбі з іншими інтересами, спрямовуються на вирішення актуальних проблем сусп. життя. Б. характерна ознака дем. суспільства, яка виражає практичну реалізацію основних політ. свобод громадян.

Ю. Шведда (Львів).

«БАГДАДСЬКИЙ ПАКТ» – див. СЕНТО.

БАГРАМЯН Іван (Ованес) Христофорович [Хачатурович; 20.11(02.12).1897–21.09.1982] – рад. військовий діяч, маршал (1955), двічі Герой Радянського Союзу (1944, 1977). Навчався у залізничному та технічному училищах, працював техніком. Під час Першої світової війни добровільно вступив до рос. армії, воював на Кавказькому фронті, прапорщик. 1918–20 служив у військах ворожої більшовикам Вірменської респ., через що ледь не був репресований у 1930-х роках і зміг вступити до ВКП(б) лише 1941. 3 грудня 1920 служив у Червоній армії. 1925 закінчив курси вдосконалення вищого команд. складу, 1934 – Військову академію ім. М. Фрунзе, 1938 – Академію Генштабу (1938). Командував ескадроном, кавалерійським полком Вірменської стрілецької дивізії (1923–31), нач. штабу кавалерійської дивізії в Україні (1931–38), викладав тактику в Академії Генштабу (1938–40), нач. оперативного відділу штабу Київського Особливого військ. округу (вересень 1940). Під час Радян.-нім. війни 1941–45 – заст. нач., нач. штабу Пд.-Зх. фронту (1941–42), командував 16 (11 гвардійською) армією (липень 1942–43), 1-м Прибалт. фронтом (листопад 1943–45), Земландською групою військ (лютий–квітень 1945), 3-м Білоруським фронтом. Після війни командував військами Прибалт. військ. округу (1945–54), гол. інспектор Мін-ства оборони СРСР (1954–55), заст. міністра оборони СРСР (1955–56), нач. Вищої військ. академії ім. К. Ворошилова (1956–58), заст. міністра оборони і нач. тилу Рад. армії (1958–68), генеральний інспектор Групи ген. інспекторів (1968).

О. Целуйко (Львів).

БАГУШЕВИЧ Франтішек (літ. псевд. – Мацей Бурачок, Симон Руука з-під Барисова; 21.03.1840–28.04.1900) – білорус. поет, прозаїк. Н. на хуторі Свирани Віленського пов. (Литва). Навчався у Віленській гімназії, згодом у Петерб. ун-ті, з якого був виключений за відмову прийняти нові реакційні університетські правила. Учасник польського повстання 1863–64, поранений. Через загрозу репресій таємно жив на Суwalkівщині та у Вільно, пізніше переїхав в Україну. 1865–68 навчався у Ніжинському юрид. ліцеї, після закінчення якого працював судовим слідчим в Україні та на Вологодщині (Росія). Від 1884 працював адвокатом у Вільно, відстоював інтереси селян. Від 1898 жив у Кушлянах (тепер Сморгонський р-н, Білорусь). Б. – один із основоположників критичного

реалізму в білорус. літ-рі, будитель нац. свідомості. Автор поет. збірок «Дудка беларуская» (1891) і «Смик беларускі» (1894), повісті «Траляльоначка». У творчості Б. талановито поєднані історико-філософське і художнє осмислення долі білорус. народу, звучать мотиви нац. відродження. Б. намагався проаналізувати держ.-політ. традицію в історії білорус. народу, його іст. шлях у контексті історії ін. народів-сусідів.

С. Демідов (Мінськ, Білорусь).

БАДОЛЬО П'єтро (Badoglio; 28.09.1871–31.10.1956) – італ. державний і військовий діяч, маршал (1926). Учасник Першої світової війни 1914–18. 1919–21 і 1925–40 – нач. Генштабу італ. армії. 1928–33 – ген.-губернатор захопленої італ. військами Лівії. 1935–36 командував військами під час Італійсько-ефіопської війни 1935–41, віце-король Ефіопії (1936–37). Противник вступу Італії у Другу світову війну на боці гітл. Німеччини. 25.07.1943 брав участь у державному перевороті, внаслідок якого була ліквідована диктатура Б. Муссоліні. Після призначення прем'єр-міністром (липень 1943) уклав перемир'я з державами антигітлерівської коаліції (03.09.1943) і оголосив війну нацистській Німеччині (13.10.1943). У червні 1944 вийшов у відставку.

БАЗЕН Ерве (Vazin; справжнє ім'я – Жан-П'єр Ерве-Базен, 17.04.1911–17.02.1996) – франц. романіст, новеліст, есеїст, один із представників франц. психологічного роману. Н. у м. Анже. Із 4 років вихованням Б. займалася бабуся (батьки поїхали до Китаю). Навчався у різних колежах, які через свій неспокійний, вільнолюбний характер був змушений час до часу змінювати. Б. шукав власний шлях у літ-ру – відвідував курси журналістики у м. Ліллі, працював у редакції газ. у Марселі, писав літ.-крит. статті в «L'Echo de Paris» та «L'Information». У літ-рі дебютував поетичними зб. «Доля» (1933), «Обличчя» (1934), «Дні» (1947); за останню добірку одержав премію ім. Г. Аполлінера. Від поезії відійшов за порадою Поля Валері, який спрямував літературні інтереси Б. на створення прози. Відвідував лекції філ. ф-ту Сорбонни. На поч. Другої світової війни мобілізований на фронт. Після капітуляції Франції (1940) жив в Екс-ан-Прованс, потім у Парижі. Працював у торговельній фірмі, нав'язав контакт із підпільною патріотичною групою. Перший роман Б. «Змія в кулаці» (1948), який мав величезний успіх, був наслідком багаторічних проб письменницького пера: у роки війни і після її закінчення Б. багато писав, нічого не друкував і знищував рукописи. Роман став першою частиною трилогії «Сім'я Резо» (наступні – «Смерть коника», 1950; «Крик сови», 1972), в якій Б. гостро викривав міщанську мораль, підвладну грошовим інтересам і культові речей. Автобіографічний характер першого роману і зловісний образ матері

викликав багато докорів, спричинив скандальну атмосферу. У другій частині («Смерть коника») головний персонаж роману Жан Резо від бунту перейшов до утвердження своїх принципів поведінки. У третій частині Жан Резо будував свої відносини з людьми і суспільством, відкидаючи «заповіти» тих, хто виховував його самого. Б. створив цілу низку глибоко психологічних романів, зокрема «Підведись і йди» (1952), «Масло у вогонь» (1954), «Кого я зважилася покохати» (1956). У романі «В ім'я сина» (1960) звернувся до звичного для себе напрямку – дослідження сімейних колізій, заземлених на суспільному ґрунті Франції з її молодіжним бунтом і антагонізмом поколінь. Антитезою трилогії про сім'ю Резо став роман «Головою об стіну» (1949), в якому бунт юного героя набув форм порожніх авантур. У 1960–70-х роках Б. – активний громад. діяч, лавреат премії преси Лат. Америки (1949), премії Монако, член Гонкурівської академії, її голова (з 1973). Б. тих років – письменник надзвичайно широкої палітри зображення: романи про сімейні конфлікти («Подружнє життя», 1967, «Мадам Екс», 1975 та ін.); політ. роман «І вогонь пожирає вогонь» (1978); роман «Щасливіці з острова Розпуки» (1970), написаний у жанрі соц. утопії, який мав одночасно риси худ. твору і публіцист. есею. У романі «Зелений храм» (1981) Б. трактував філософські проблеми відносин людини з природою. Б. – великий майстер новели (зб. «Шлюбне бюро», 1951; «Шапки геть!»), 1953), автор книги для дітей «Хто ж такі принц?» (1981), зб. нотаток і афоризмів «Буквар» (1984) – своєрідного словника понять, подій та явищ, які дістають власну інтерпретацію письменника.

Я. Кравець (Львів).

БАК Перл [Сайдєнстрікер] (Buck; 26.06.1892–06.03.1973) – амер. письменниця. Н. у Гілзборо у Зх. Віргінії (США). Дитинство провела у Китаї, де її батьки були місіонерами. Вищу освіту здобула у США. Пізніше повернулася в Китай, де жила до 1934. Займалася місіонерською діяльністю, згодом викладала літеру в Нанкінському ун-ті. Друкуватися почала з серед. 1920-х років. Дебютом Б. у жанрі роману став твір «Східний вітер, західний вітер» (1930), який започаткував низку творів на кит. тематику. Світовий розголос Б. приніс роман «Благословенна земля» (1931). Цей і два наступні романи – «Сини» (1932) і «Дім, що розпався» (1935) – утворили трилогію «Земний дім», у якій на широкому соц. фоні простежена історія становлення і розпаду однієї кит. родини протягом кількох поколінь. Романи Б. засвідчили тяжіння авторки до традицій класичного реалізму XIX ст. Одночасно Б. вміло стилізувала оповідь у дусі кит. легенд, що надавала романам специфічного колориту. Творчим досягненням Б. став і роман «Мати» (1934), де вона спробувала створити збірний символічний образ безіменної «всезагальної» матері, яка є втіленням

душевної стійкості перед лицем вічного і всеохопного плину життя. Кит. тематиці присвячено також романи «Драконове сім'я» (1942) і «Обітниця» (1943). Одним із головних мотивів у її творчості став пошук точок дотику між східним і західним світами. Б. вміла помітити схожість людських доль безвідносно до раси і походження. Успіх у читача мали белетризовані біографії матері та батька письменниці – «Вигнанниця» (1936) і «Бунтівний ангел» (1936). З творів на амер. тематику найвідомішим став роман «Це горде серце» (1938). Ін. романи – «Портрет одного шлюбу» (1946), «Сердита дружина» (1947), «Родичі» (1949). Б. видала кілька збірок оповідань – «Перша дружина» (1933), «Сьогодні і завжди» (1941), «Далеко і близько» (1948). Залишила спогади «Декілька моїх світів» (1954). Лавреат Нобелівської премії (1938).

В. Дмитрук (Львів).

БАЛАДЮРА ПАКТ 1993 – план порозуміння держав Західної Європи для екон. і політ. стабілізації на континенті, запропонований 1993 прем'єр-міністром Франції Е. Баладюрором. Б. п. (ін. назва – «Стабілізаційний пакт») представив ініціативу, яка мала відповісти на виклики, які з'явилися в Європі після 1991. Запропоновано, щоб у рамках т. зв. Спільної закордонної політики і безпеки, які заклала *Маастрихтська угода 1992*, організувати паневропейську зустріч, присвячену проблемам нац. меншин і державних кордонів у Сх. Європі. 24.05.1994 у Парижі відбулася міжнародна конференція в справі стабілізації у Європі, в якій взяли участь 40 держав (зокрема 9 держав Центр.-Сх. Європи). 27.05.1994 Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Польща, Болгарія, Литва, Латвія, Естонія зобов'язалися укласти договори, які б дозволили урядам цих країн регулювати проблеми кордонів і нац. меншин. Б. п. передбачав можливість укладення між учасниками, за посередництвом *Європейського Союзу*, договорів про добросусідство і приєднання до «Стабілізаційного пакту» тих держав Центр.-Сх. Європи, які такі договори вже уклали.

БАЛКАНСЬКА КАМПАНІЯ 1941 – воєнна кампанія нім. військ у Греції та Югославії у ході Другої світової війни 1939–45. 02.03.1941 війська 12-ої нім. армії фельдм. В. Ліста, яка була сконцентрована у Румунії, розпочали реалізацію плану нападу на Грецію. Пройшовши через територію Болгарії, 06.04.1941 нім. війська одночасно атакували тер. Греції та Югославії. Приводом до агресії А. Гітлер назвав висадку брит. військ на Криті та у континентальній част. Греції, а також держ. переворот 27.03 у Югославії, внаслідок якого до влади прийшли антинім. налаштовані політики. Концентричний наступ на Югославію розпочався 06.04 із тер. Австрії, Угорщини та Болгарії. У боях проти югосл. армії взяли участь нім., італ. і

угор. частини, а також підрозділи хорват. *усташив*. 10.04.1941 лідер хорват. націоналістів А. Павелич проголосив незалежність Хорватії. Командувач югосл. військ на болг. кордоні Мілан Недіч віддав своїм військам наказ не чинити спротиву агресору. 10.04 югосл. командування втратило зв'язок із більшою частиною підрозділів своєї армії, а 13.04.1941 капітулював Белград. Окремі югосл. підрозділи чинили організований опір до 17.04. Югосл. монархісти і комуністи не визнали акту капітуляції й розпочали формувати збройне підпілля. Пройшовши через югосл. територію, 2-га нім. танкова дивізія прорвала грец. укріплення «лінії Метакаса» і 09.04.1941 зайняла Салоніки. Того ж дня оточені у Сх. Македонії та Зх. Фракії грец. війська капітулювали. 12.04.1941 грец. війська почали відступ на південь. 18.04 прем'єр-міністр Греції Александр Корісіс вчинив самогубство. 21.04.1941 капітулювала грец. армія «Епір» ген. Георгіоса Тсалакоглу, а 27.04 нім. частини вступили в Атени. Брит. експедиційний корпус ген. Вільсона, який 25.04 розпочав евакуацію із Греції на Крит і до Єгипту, завершив евакуацію до 01.05 (евакуювалося 50 тис. брит. вояків; все важке озброєння було залишено у Греції). 03.05 нім. війська зайняли грец. о-ви в Егейському морі, й таким чином, завершили кампанію на Балканах. Під час Б. о. нім. війська втратили 2,6 тис. осіб вбитими, 6 тис. пораненими і бл. 1 тис. вояків зникли безвісти.

А. Козицький (Львів).

БАЛКАНСЬКИЙ ПАКТ 1934 – договір, підписаний 09.02.1934 в Атенах представниками Греції, Румунії, Туреччини і Югославії, внаслідок якого був створений військ.-політ. союз цих держав (див. *Антанта Балканська*).

БАЛКАНСЬКИЙ ПАКТ – союз Греції, Туреччини і Югославії, оформлений Анкарським договором 28.02.1953 і Бледським договором 09.08.1954. За Анкарським договором сторони домовлялися зміцнювати військ. і політ. співробітництво між трьома державами, не брати участі у договорах, спрямованих проти однієї з них. Бледський договір (підписаний у м. Блед, Югославія) передбачав, що у разі агресії проти однієї з держав-учасниць Б. п., ін. країнами буде надана негайна допомога, зокрема військова. 1955 у діяльності Б. п. виникла криза, спричинена різким загостренням грец.-турец. стосунків через Кіпр, і невдовзі він припинив існування.

БАЛКАНСЬКИЙ СОЮЗ – військово-політичний союз Болгарії, Сербії, Греції та Чорногорії, створений для боротьби проти Османської імперії та для захисту від можливої агресії з боку Австро-Угорщини. Сформувався у березні-жовтні 1912 на основі болг.-серб. договору (13.03.1912) і військ. конвенції

(12.05), болг.-грец. союзного договору (29.05) і військ. конвенції (05.10) та усної домовленості між Болгарією і Чорногорією (вересень 1912) про спільну участь у війні проти Туреччини. Секретні доповнення до договорів передбачали воєнні дії союзників проти Туреччини і наступний поділ Македонії. Б. с. створювався за ініціативою та активною участю держав *Антанти*, (особливо Росії, які розглядали його як протидію експансії австр.-нім. блоку на Балканах. У жовтні 1912 учасники союзу розпочали війну проти Туреччини, яка завершилася їхньою перемогою. Внаслідок загострення суперечностей серед балкан. союзників через незгоди щодо поділу Македонії, між ними вибухнула 2-га Балканська війна, яка призвела до розпаду Б. с. (див. *Балканські війни 1912–13*).

БАЛКАНСЬКІ ВІЙНИ 1912–1913. Перша Б. в. (09.10.1912–30.05.1913) – війна між державами *Балканського союзу* (Болгарія, Сербія, Греція, Чорногорія) і Османською імперією за повне визволення балкан. народів з-під турец. влади. Поразка Османської імперії в *Італійсько-турецькій війні 1911–12* і нац.-визв. повстання в Македонії та Албанії призвели до глибокої кризи Османської імперії, чим скористались держави Балканського союзу. Головні воєнні дії розгорнулися у Пн. Фракії, Пн. Албанії та Пд. Македонії. Перемоги союзницьких армій у битвах біля Кірк-Кіліса (22–24.10) і Люлебургазу (29.10–04.11), здобуття ними Салонік (09.11), м. Бітоль (18.11) та визволення Епіру, змусили султанський уряд укласти у грудні 1912 перемир'я і розпочати у Лондоні мирні переговори. Бойові дії, що відновилися 03.02.1913 після відхилення урядом молодотурків вироблених умов миру, завершилися капітуляцією турец. гарнізонів Яніни (06.03.1913) і Адріанополя (26.03) та укладенням *Лондонського мирного договору 1913*. За його умовами Албанія ставала незалежною державою, Туреччина втрачала всі свої європ. володіння на Балканському п-ові, крім Стамбула і част. Сх. Фракії.

Друга Б. в. (29.06–10.08.1913) – війна між Болгарією, з одного боку, і Сербією, Грецією, Чорногорією, Румунією і Туреччиною – з іншого. Викликана різким загостренням суперечностей між недавніми союзниками при поділі відвойованих у Османської імперії земель під час 1-ої Б. в. Сербія і Греція, які 01.06.1913 уклали антиболг. союз, вимагали перегляду умови з Болгарією про поділ Македонії; Румунія претендувала на землі у Добруджі. Болгарія, підбурювана австр.-нім. блоком (прагнув послабити позиції Антанти на Балканах), 29.06.1913 розпочала воєнні дії проти сербів і греків у Македонії. На поч. липня 1913 наступ болг. армії був зупинений і серб.-грец. війська розпочали контрнаступальну операцію. Незабаром у війну проти Болгарії вступила Румунія (10.07) і Туреччина (21.07). Під загрозою повного

розгрому Болгарія була змушена капітулювати і підписати *Бухарестський мирний договір 1913*, за умовами якого втрачала Пд. Добруджу і част. своїх володіннь у Македонії та Фракії. За мирним договором з Туреччиною (вересень 1913) під владу Стамбулу повертався Адріанополь (Едірне). Внаслідок поразки у 2-й Б. в. Болгарія зблизилася з Австро-Угорщиною і Німеччиною, а Румунія відійшла від *Троїстого союзу* і встановила тісні відносини з країнами *Антанти*.

«БАЛТІЙСЬКИЙ ШЛЯХ» – «живий ланцюг», створений 23.08.1989 населенням трьох балт. республік – Естонії, Латвії та Литви. З'єднав столиці цих республік – Таллінн, Ригу, Вільнюс – у річницю підписання *Ріббентропа-Молотова пакту 1939*, внаслідок якого СРСР окупував ці балт. держави. Метою акції, в якій взяло участь бл. 2 млн осіб – було підтвердити непохитність прагнення населення Естонії, Латвії, Литви до відновлення незалежності.

3. Баран (Львів).

БАЛЬБО Італо (Balbo; 06.06.1896–28.06.1940) – італ. політик, маршал авіації (1933); співзасновник фашистського руху в Італії. Воював на фронтах Першої світової війни. Від 1920 входив до складу т. зв. квадрумвірату (Б., Б. *Муссоліні*, Ч. де Веччі, М. Б'янкі), який готував держ. переворот і прихід фашистів до влади. У жовтні 1922 виступив співорганізатором *«Походу на Рим»*. 1923–24 – командант фашист. міліції. 1929–33 – міністр авіації, багато зробив для розбудови італ. військ.-повітр. сил. Від 1933 – губернатор Лівії. Спочатку репрезентував у партії радикальну течію, республіканську і антипарламентарну; після 1930 поступово перейшов на конституційні позиції. Виступав проти військ.-політ. союзу Італії з нацист. Німеччиною. Протівився вступу Італії у Другу світову війну, що приводило до численних конфліктів з Б. *Муссоліні*. Загинув побл. Тобруку – його літак був випадково збитий італ. протиповітряною обороною.

БАЛЬФУР Артур Джеймс (Balfour; 25.07.1848–19.03.1930) – брит. політик, граф (з 1922). Навчався в Ітоні та Трінті коледжі у Кембріджі. Належав до Консервативної партії. 1878–80 – особистий секретар міністра закорд. справ лорда Солсбері. 1874–1922 – член Палати Громад від округів Гетфорд, Сх. Манчестер, лондонське Сіті. Багаторазово входив до складу різних урядових кабінетів, зокрема, міністр у справах місцевого самоуправління (1985–86), міністр у справах Шотландії (1886–87) та Ірландії (1887–91), міністр фінансів (1891–92 і 1895–1902, з перервою). 1892–95 – лідер фракції консерваторів у парламенті. 1902–05 – прем'єр-міністр В. Британії. Був одним із організаторів брит.-япон. союзу (1902) і брит.-франц. угоди (1904), яка в подальшому стала основою *Антанти*. Уряд Б. підтримав Японію у *Російсько-японській*

війні 1904–05. Після програшу на виборах 1906 лібералів, очолював опозицію в парламенті (1906–11). Під час Першої світової війни керував роботою мін-ства мор. справ (1915–16) і закорд. справ (1916–19), прихильник продовження війни до переможного кінця. Як міністр закорд. справ у листопаді 1917 підтримав створення у Палестині національного центру єврейського народу (див. *Бальфура декларація 1917*). Після *Жовтневого перевороту 1917* став одним із перших західних політиків, які активно виступали за організацію іноз. інтервенції проти більшовицької Росії. Б. очолював брит. делегацію у *Лізі Націй 1920* і на *Вашингтонській конференції 1921–22*. 1925–29 входив до кабінету С. *Болдуїна*, був лордом-головою Ради. Автор праць із питань християнської етики. 1921–28 – президент Британської академії.

БАЛЬФУРА ДЕКЛАРАЦІЯ 1917 – документ, опублікований як лист міністра закордонних справ Великої Британії до лідера сіоністського руху лорда Ротшильда 02.11.1917. У ній брит. уряд заявляв про свою підтримку ідеї встановити у Палестині національний центр (National Home) для єврейського народу, який би з часом став «центром національної культури і національного життя». Одночасно у декларації зазначалося, що повинні гарантуватися громадянські та релігійні права «неєврейських общин» у Палестині. У січні 1918 Б. д. підтримали В. *Вільсон*, Ж. *Клемансо* і В. Е. *Орландо*, її текст було включено до *Севрського мирного договору 1920*. Поява Б. д. дозволила Лондону зберегти свій мандат над Палестиною (відмовився включити Палестину до арабської держави короля Гусейна або передати її під міжнародне управління; франц.-брит. угода 1916), затверджений Лігою Націй 1922. Опублікування Б. д. викликало різкі протести арабів, які становили 89% населення Палестини, що неодноразово переростали у масові криваві сутички (1925, 1929). Внаслідок єврейської еміграції до Палестини у 1920–30-х роках араби становили вже тільки 19,4% від всього населення цієї підмандатної території. Б. д., яка зберігала юридичну силу до листопада 1947, стала важливим етапом на шляху створення Держави Ізраїль (1948).

«БАНДА ЧОТИРЬОХ» – назва в офіц. пропаганді КНР групи найрадикальніших лідерів *«Культурної революції»* на чолі з вдовою *Мао Цзедуна* Цзянь Цінь. До «групи чотирьох», яка остаточно сформувалася після Х з'їзду КПК (серпень 1973) входили також члени Постійного комітету політбюро ЦК КПК Ван Хунвень, Чжан Чуньцяо і Яо Веньюань. Після смерті *Мао Цзедуна* (1976) група Цзянь Цінь планувала здійснити державний переворот. У жовтні 1976 члени «четвірки» за санкцією прем'єра Держ. Ради КНР *Хуа Гофена* були заарештовані. Судовий процес над